د مولانا سعید افغاني : آزاده ، ټولنیزه ،علمي ، فرهنګي او نشراتي ارګان ته ښه راغلاست!

ترتیب کوونکئ : عبدالعلي « رسول زاده »

د نشر نېټه : 10 اکتوبر 2014 م

د پښتو ژبې لنډ ګرامر

د پښتو ژبې دغه لنډ ګرامر په سویډن کې د مورنۍ ژبې پښتو د زده کوونکو سره د مرستې د پاره لیکل سوئ دئ .

پدې لیکنه کې تر ډېرې اندازې پورې کوښښ سوئ دئ چې د پښتو ژبې ګرامر په لنډه توګه د زده کوونکو سره لومړی د پښتو ژبې په زده کړه کې او بیا د سویډني ژبې د ګرامر په زده کړه کې مرسته وکړي .
خو پدې لیکنه کې بیا هم د پخوا په شان ټوله نمونه په عربي لیکل سوي دي لکه اسم ، صفت ، ضمیر او نور .
دا ځکه چې که د دغو زده کوونکو سره څوک تر ښوونځي د باندې مرسته کوي نو شاید هغوی به زیاتره د دغه عربي نومو سره پېژندګلوي ولري .

د دغه لیکنې د پاره د ایازي صاحب د ګرامر او د سویډني ژبې د ګرامر څخه مرسته اخیستل سوې ده .

د پښتو ژبې الفبې :

د پښتو ژبې د الفبې توري په لاندې ډول لیکل کېږي :

ا ب پ ت ټ ث ج چ ح خ څ ځ د ډ ذ ر ړ ز ږ ژ س ش ښ ص ض

ط ظ ع غ ف ق ک ګ ل م ن ڼ و ه ی

په پورتنیو تورو کې دغه لاندې اته توري خاص د پښتو توري دي :

ټ ځ څ ډ ړ ږ ښ ڼ

که څوک غواړي چي سوچه پښتو خبري یا لیکنه و کړي نو هغه کلمي دي په خپلو لیکنو او خبرو کي خوښي کړي چي د دغو اتو تورو د جملې څخه یو یا څو توري پکښي راغلي وي .

د الفبې په پورتنیو تورو کي دغه لاندي لس توري د عربي ژبي توري دي یاني که په کومه کلمه کي یو یا څو د دغو تورو څخه راغلي وي نو هغه کلمه عربي ده :

ث ح ذ ص ض ط ظ ع ف ق

په پښتو ژبه کي اواز لرونکي توري :

په پښتو کي (و ا ی) اواز لرونکي توري یا **Vokaler** او هغه نور توري یې بې اوازه یا **Konsonanter** دي .

په سویډني ژبه کي یو شمیر اواز لرونکي توري اوږده او یو شمېر لنډ اواز ور کوي لکه : په **bok** کي چي **o** اوږد اواز ور کوي ځکه چي تر **o** وروسته یو بې اوازه توری راغلئ دئ یاني که یې په پښتو ولیکو نو به

(بوک) و لیکل سي . او په **bock** کي به **o** لنډ اواز ور کي ځکه چي تر **o** وروسته دوه بې اوازه توري راغلي دي که یې په پښتو و لیکو نو به (بک) و لیکل سي یاني د (ب) پر سر به (پیښ) راغلئ وي چي هغه موږ نه دئ لیکلئ مګر دلته باید یو اواز لرونکئ تورئ راغلئ وای ، دا چي دغه اواز لرونکئ تورئ موږ نه دئ لیکلئ نو واېو چي په پښتو کي دغه لنډ اواز لرونکي توري نه لیکل کیږي چي هغه (زور ، زېر او پېښ) دي .

په پښتو کي (ی) لاندي ډولونه لري :

(ی) لکه سپی ، سړی ، غویی ، دی او داسي نور .

(ي) لکه کالي ، بنګړي ، مامي ، دي او نور .

(ې) لکه ادې ، شیدې ، مستې ، پایڅې او نور .

(ۍ) ډوډۍ ، ګاډۍ ، چوکۍ ، غالۍ ، ملالۍ او نور . دا (ۍ) د مونث یا ښځینه نومو د پاره راځي .

(ئ) لکه ښوونکئ ، زده کوونکئ ، دئ او نور . دغه (ئ) د مذکر یا نرینه نومو د پاره راځي .

د تلفظ د مخي دغه هره (ی ، ي ، ې ، ۍ ، ئ) په هر ځای کي خپل اواز ساتي مګر د پښتو ژبو مناطقو تر منځ د ځینو کلمو په تلفظ کي څه تو پیر سته لکه :

 څوک وايي: دا کتاب دئ .
څوک وايي : دا کتاب دي .
څوک وايي : دا کتاب دی .

١ ـ تمرين :

اوس نو يوه سپينه پاڼه راواخلئ او په دا لاندي جملو کي د

خپل تلفظ له مخي (ی) صحيح کړئ او بيا يي د کتاب په پای کي د جوابو د پاڼي سره و ګورئ :

يو سړی ډاکتر ته ورغی او د خپلی ناروغی څخه يی شکايت وکړ .

ډاکتر ور ته وويل : " ولی وختی را نه غلی ؟"

ناروغ ورته وويل : " پخوا می د يوناني طبيب څخه دوا اخيستله ."

ډاکتر وويل : " هغه مزخرف سړی دی او د څو مزخرفو دواوو نومونه يی زده دی او ډېر نه پوهيږی."

ناروغ وويل : " هو ! ستا مزخرف نوم يي هم زده وو ."

په پښتو کي (و) دوه ډوله تلفظ کيږي مګر په ليکلو کي دواړه يو شان ليکل کيږي لکه :

(و) لکه : زانګو ، بيزو ، ښارو ، کاکو او نور. چي زياتره د مونث

(ښځينه) نومو د پاره راځي .

(و) لکه : کډو ، بازو ، زوی ، بوی او نور . چي زياتره د مذکر (نرينه) نومو د پاره راځي .

په پښتو کي (ه) دوه ډوله تلفظ کيږي لکه :

(ه ، ـه) لکه : پښه ، ګډوه ، ښځه ، پښتنه او نور .

(ه ، ـه) لکه : وراره ، کاږه ، ويده (بيده) او نور .

کلمه Ord

هر مانا لرونکئ تورئ کلمه بلل کيږي لکه زه ، دوی ، مېز ، کتاب او نور. کلمه لاندي ډولونه لري :

اسم (نوم)	**Substantiv**
ضمير	**Pronomen**

صفت Adjektiv

فعل Verb

قید Adverb

د وصل یا یو ځای کولو توری Konjunktion

د ارتباط توری Preposition

اسم یا نوم substantiv

اسم هغه کلمه ده چې د یو شي، انسان، حیوان یا ځای نوم وي لکه: سړی، کتاب، ښوونځی، کور، موږک، ښار، کاغذ، افغانسان، خوب، ژړا،خندا او نور.

۲ـ تمرین:

اوس نو یوه سپینه پاڼه او قلم را واخلئ او په لاندي کرښو کي اسمونه پیدا کئ اوبیا یې د جوابو د پاڼي سره وګورئ.

یوه سلماني د یوه سړي سر په ښځه چاړه ور خرایه او پر سر یې ویني را بهېدې.پدې وخت کي سلماني پوښتنه ځیني وکړه:څو ورونه یاست؟

سړي جواب ور کړ: که ستا د چړې څخه ژوندی پاته سوم نو درې ورونه یو.

اسم پر دوه ډوله دئ لکه عام اسم او خاص اسم

الف ـ عام اسم:

هغه اسم ته وایي چي د هغه جنس د ټولو غړو نوم وي لکه مېز، کتاب، هلک، ښځه، ښار،قلم، غوا او نور

ب ـ خاص اسم:

هغه اسم ته ویل کیږي چي دهغه په ډول بل نه وي.لکه احمد، کابل، مالمو، حلیمه، جرمنی،لمر او نور.

۳ـ تمرین:

په لاندي جملو کي عام او خاص اسمونه پیدا کئ او بیا یې د جوابو د پاڼي سره وګورئ:

کله چي احمد شاه بابا دهندوستان تر سفر وروسته د خپل لښکر سره بیرته د کندهار خوا ته را رهي سو، د کندهار ښار ته نیژدې یې د شپې د تېرېدو تیاري ونیول. یو عسکر په تېښته کور ته ولاړ.

اسم د شمیر د مخي یا مفرد (یو) وي او یا جمع (ډېر).

مفرد يعني (يو) لکه قلم، کاغذ، ميز، سړی او نور.

جمع يعني (ډېر) لکه قلمان، کاغذونه، ميزونه، سړيان، يا سړي او نور.

۴ ـ تمرين :

په لاندي جملو کي لومړی اسمونه پيدا کئ او بيا يې جمعي وليکئ:

يوه غله د يوه سړي د کور دېوال سوری کړ او کور ته ننوت. د کور خاوند پر را ويښ سو. غل وبيرېدئ او ويې غوښتل چي ددېوال تر سوري ووزي.د کور خاوند   تر پښه ونيوئ. غله ناره کړه: وروره! دا پښه مي خوږيږي ، هغه بله پښه مي ونيسه، دکور خاوند د غله پښه ايله کړه، غل ځني وتښتېد.

اسم د حالت له مخي يا فاعل وي يا مفعول:

فاعل   subjekt:

فاعل هغه څوک ياشی دئ چي يو کار کوي ياني فعل يا کار دده له خوا اجرا کيږي لکه:

احمد ښوونځي ته ولاړ.

په لوړه جمله کي احمد فاعل دئ.

مفعول   objekt :

مفعول هغه څوک دئ چي د فاعل فعل يا کار پر اجرا کيږي لکه:

زمرک سدو ته وويل.

په لوړه جمله کي سدو مفعول دئ ځکه چي د ويلو فعل پر اجرا کيږي.

يو بل مثال يې لکه: ښوونکي زده کووني ته وويل.

پدې جمله کي ښوونکئ فاعل او زده کوونکئ مفعول دئ.

۵ ـ تمرين:

په لاندي جملو کي فاعل او مفعول پيدا کئ او بيا يې دجوابو د پاڼي سره وګورئ.

خوشال انځر کل ته وويل ، د جمعي په ورځ به موږ احمد ووينو.احمد يو ډېر ښه تيلويزيون لري، موږ به په هغه تيلويزيون کي د فټبال لوبه وګورو.بيا به موږ د احمد دپلار سره خبري وکړو.

اسم د جنس د مخي درې ډوله دئ لکه:

مونث (ښځه): لکه غوا، پښه، پياله، انا، بيزو او نور.

مذکر (نر) : لکه نیکه، پلار، ورور، توتي او نور.

مستوي جنس: چي دواړو نر او ښځي ته يو ډول راځي لکه مېږی،شپږه، کيکه، مچ ، غوماشه او نور.

ضمير pronomen

ضمير هغه کلمه ده چي د اسم يا نوم پر ځاى راځي لکه:

زه	موږ
ته	تاسي
دی،دا، دغه	دوی
زما	زموږ
ستا	ستاسي
دده، ددي	ددوی
د دغه	د دغو

او نور. په لاندي جملو کي د ضميرو مثالونه وګورئ، تر هر ضمير لاندي خط کش سوئ دئ :

دي لوست زده کړ.

زه ستوکهولم ته ولاړم.

ما دده سره خبري وکړې.

ته ولي نه وې راغلئ.

٦ _ تمرين:

په لاندي جملو کي ضميرونه پيدا کئ او بيا يي د جوابو د پاڼي سره وګورئ:

ده ددوی سره خبري کولې چي ددې ورور راغئ. ما ددې کتابونه ور وړه.

تا ولي دوی ته خبر ور کړ چي زما قلم ورک سو.

ضمير دغه درې حالته لري لکه:

متکلم förste person

مخاطب andre person

غایب tredje person

متکلم هغه ځوک دئ چي خبري کوي لکه:

زه کور ته ځم. دلته (زه) متکلم دئ.

موږ کور ته ځو. دلته (موږ) متکلم دئ.

مخاطب هغه ځوک دئ چي متکلم خبري ورته کوي لکه:

ته کور ته ولاړ سه. دلته (ته) مخاطب دئ.

تاسي کور ته ولاړ سئ. دلته (تاسي) مخاطب دئ.

غایب هغه ځوک دئ چي متکلم د مخاطب سره دده په باره کي خبري کوي لکه:

دی کور ته ځي. دلته (دی) غایب دئ.

دا کور ته ځي. دلته (دا) غایب دئ.

دغه راوړه. دلته (دغه) غایب دئ.

دوی کور ته ځي. دلته (دوی) غایب.

متکلم، مخاطب او غایب واحد او جمع لري لکه:

د متکلم مفرد	زه، ما
د متکلم جمع	موږ
د مخاطب مفرد	ته، تا
د مخاطب جمع	تاسي
د غایب مفرد	دی، دا، دغه
د غایب جمع	دوی

۷ ــ تمرین:

په لاندي جملو متکلم، محاطب او غایب ضمیرونه پیدا کئ:

تاسي ددي په باره کي دده سره حبري نږي دي.

دوی ماته کتاب را کړ.

ما لا خپل لوست نه وو خلاص کړئ چي دوی راغله.

تا چي زموږ سره خبري وکړې دوی راغله.

هغي چي تاسي وليدلاست ډېره خوشاله سوه.

صفت Adjektiv

صفت هغه کلمه ده چي پر اسم تاثير کوي لکه:

جګ سړی، توره غوا، زوړ کتاب، کوچنی هلک، ښه مېوه او نور.

دلته جګ، توره، زوړ، کوچنی، او ښه صفتونه دي.

٨ ــ تمرين :

په لاندي جملو کي صفتونه پيدا کئ

احمد ښه زده کوونکئ دئ.

زموږ کور په هغه سره تعمير کي دئ.

احمد چي راغئ د ځانه سره يې يو ښکلئ بايسکل راوست.

پدې لوی ښار کي د برېښنا جګي پايې سته.

فعل :verb

فعل هغه کلمه ده چي ديوه کار کول ښکاره کوي لکه:

ځم، خورو، ليکي، راوړئ، ګوري، خاندي او داسي نور.

٩ ـ تمرين:

پدې لاندي جملو کي فعلونه پيدا کئ:

ميرويس د ښوونځي څخه راځي. پر لاري د احمد ورور ور سره ملګرئ کيږي. بيا نو د کتاب خرڅوونکي ددکان څخه کتابونه را اخلي.کله چي يې کتابونه راوړه بيا نو دخپل ښوونکي سره خبري کوي .

لومړی ـ حال :presens

هغه زمانه (وخت) دئ چي يو کار اوس کيږي لکه:

ځم، ليکي، خورئ، وړئ او نور.

دوهم ـ ماضي يا تېره زمانه:

دا هغه زمانه ده چي يو كار په تېر وخت كي سوئ وي او دا زمانه پر درې ډوله ده لكه.

الف ــ مطلقه ماضي imperfekt :

چي يو كار په تېره زمانه كي سوئ وي لكه:

احمد ښوونځي ته ولاړ.

تا ډوډی وخوړه.

زه كور ته راغلم.

موږ ښوونځي ته ولاړو.

او نور.

ب ـ قريبه يا نيژدې ماضي perfekt :

پدې زمانه كي يو كار اوس ته نيژدې په تېره زمانه كي سوئ وي لكه:

تا ډوډی خوړلې ده.

موږ كتاب راوړی دئ.

تاسي كور ته تللي ياست.

ج ــ بعيده يا ليري تېره زمانه pluskvamperfekt :

چي يوكار په ليري تېره زمانه كي سوئ وي لكه:

موږ خپل كار كړئ وو.

ته كابل ته تللئ وې.

دوی راغلي وه.

دې د خپل پلار سره خبري كړي وې.

دريم ــ راتلونكي زمانه futurum:

چي يو كار په راتلونكي زمانه كي كيږي لكه:

احمد به راسي.

موږ به وخاندو.

دوی به خط ولیکي.

۱۰ ــ تمرین :

په لاندي جملو کي لومړی فعلونه پیدا کئ او بیا وښیاست چي په کومه زمانه کي پېښ سوئ دئ. اوبیا یي د جوابو د پاڼي سره وګورئ.

دی زما سره کابل ته ځي.

ته خپل لوست لولې.

دوی د احمد دتره سره ولاړه.

ما خپل کتاب لوستلئ دئ.

دې تاسي ته پخوا ویلي وه.

هغه به سبا د افغانستان څخه راسي.

مصدر   infinitiv :

مصدر هغه کلمه ده چي د هغه څخه د فعل مختلف حالتونه جوړیږي او د مصدر په اخر کي (ل) وي لکه:لیکل، کتل، ښکاره کول، ښکاره کېدل، ځغستل، پرېکېدل او نور.دلته به یو مثال راوړو چي څرنګه د خوړل د مصدر څخه د فعل نور حالتونه جوړیږي

مثال:

خوړل

حال	مطلقه	ماضی قریبه	ماضی بعیده	راتلونکي
خورم	و مي خوړ	خوړلئ مي دئ	خوړلئ مي وو	وبه یي خورم
خورو	و مو خوړ	خوړلئ مو دئ	خوړلئ مو وو	و به یي خورو
خورې	و دي خوړ	خوړلئ دي دئ	خوړلئ دي وو	وبه یي خورې
خورئ	و مو خوړ	خوړلئ مو دئ	خوړلئ مو وو	وبه یي خورئ
خوري	و یي خوړ	خوړلئ یي دئ	خوړلئ یي وو	وبه یي خوري

د فعل یا کارکولو څخه وخت هم ښکاره کیږي لکه حال (اوس)، ماضي

(تیره زمانه) او استقبال (راتلونکې) زمانه.اوس به دلته هره هره زمانه ولولو:

امر :imperativ

دا فعل دیوه کار د کولو امر کوي لکه:

ډوډۍ وخوره!

دلته راسه!

کور ته ولاړ سه!

کتاب ووایه!

متعدي او لازمي فعل:

متعدي فعل : transitiv verb

هغه فعل ته ویل کیږي چي فاعل او مفعول دواړه ولري لکه:

ماتول، پرې کول، بیدول، ایسته کول، خوړل او نور.

احمد قلم مات کړ. په دغه جمله کي(احمد) فاعل،(قلم) مفعول او

(مات کړ) متعدي فعل دئ چي د ماتول د مصدر څخه جوړ سوئ دئ.

لازمي فعل :intransitiv verb

هغه فعل ته ویل کیږي چي مفعول لري او په جمله کي د فاعل و ښکاره کولو ته ضرورت نه وي لکه:

ماتېدل، پرې کېدل، ایسته کېدل، بیدېدل او نور.

مثال: قلم مات سو. دلته (قلم) مفعول دئ او مات سو لازمي فعل دئ. پدې کي شک نه سته چي د(ماتېدل) فعل یو فاعل لري مګر دلته په جمله کي نه دئ راغلئ.

۱۱ ـ تمرین:

د(غوځارول) د متعدي فعل او د(غوځارېدل) دلازمي فعل د مصدرو څخه د فعل نور حالتونه جوړ کړئ او بیا یې د جوابو د پاڼي سره وګورئ.

قید adverb

قید هغه کلمه ده چي پر فعل، صفت او بل قید باندي تاثیر وکي لکه په لاندي جملو کي:

ـــ سدو په خندا راغئ.
په لوړه جمله کي (په خندا) قید دئ ځکه چي د راغئ پر فعل یې تاثیر کړئ دئ.

ــ د ده کور په هغه ډېر ڇک تعمير کي دئ.
په لوړه جمله کي (ډېر) قيد دئ ځکه چي د(ڇک) پر صفت يي تاثير کړئ دئ.

ــ زمرک ډېر ژر راغئ.
په لوړه جمله کي (ډېر) قيد دئ ځکه چي د(ژر) پر قيد يي چي د(راغئ) د فعل د پاره قيد دئ، تاثير کړئ دئ.

د وصل توري konjunktioner

دا هغه توري دي چي دوه اسمونه يا دوې جملې سره مېنلوي لکه په لاندي جملو کي:

احمد او محمود راغله.
ده وويل چي دی ناروغه دئ.
دی راغئ مګر دوی را نه غله.
که څه هم ته په کور کي نه وې زه راغلم.
دی به در سي که ته غواړې.
يا دی يا دا به موټر وچلوي.
هر څومره چي مي درته وويل غوږ دي ونه نيوئ.
احمد رانه غئ لکه چي نا جوړه وو.

په لوړو جملو کي (او، چي، مګر، که څه هم، که، يا...... يا، هر څومره چي، لکه چي) د وصل توري دي.

د ربط توري preposition

د ربط توري د اسم يا ضمير سره يو ځای راځي او د اسم يا ضمير رابطه د فعل سره ښيي لکه:

احمد محمود ته وويل.
ما په ښوونځي کي لوست وواېه.

په لوړو جملو کي (ته، په) د ربط توري دي.

د ربط نور توري لکه: (پر، تر، له، سره، څخه، و، د، پوري، باندي، په...کښي، د...څخه اونور).

*****

عبدالعلي « رسول زاده »

بازګشت به صفحه اصلی -www.said-afghani.org